

ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

**УДОСКОНАЛЕННЯ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного

**Удосконалення освітньо-виховного процесу
в закладі вищої освіти**

збірник науково-методичних праць

**Запоріжжя
2024**

УДК 821.161.2.09 (062.552)

У45

Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя : ТДАТУ, 2024. Вип. 27. 478 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою

*Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
протокол №11 від 28.06.2024 р.*

Редакційна колегія:

Кюрчев С.В., д.т.н., професор, ректор ТДАТУ (головний редактор); Ломейко О.П., к.т.н., доцент, перший проректор (заступник головного редактора); Шарова Т.М., д.філол.н., професор, начальник ННЦ; Панченко А.І., д.т.н., професор, проректор з наукової роботи; Галько С.В., к.т.н., доцент, декан факультету енергетики та комп'ютерних технологій, Колокольчикова І.В., д.е.н., професор, декан факультету економіки та бізнесу; Іванова І.Є., к.с.-г.н., доцент, декан факультету агротехнологій та екології; Кувачов В.П., д.т.н., професор, декан механіко-технологічного факультету; Шокарев О.М., к.т.н., доцент, в.о. керівника ННЗУП; Землянська А.В., к.філол.н., доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук.

У збірнику подано матеріали науково-методичної конференції ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти» (31 травня 2024 р., м. Запоріжжя).

Публікації присвячені питанням розвитку вищої освіти в умовах дистанційного навчання, використання інноваційних технологій в освітньому процесі, неформальної освіти та її ролі в підготовці майбутніх фахівців, упровадження результатів наукових досліджень з пріоритетних напрямів у фахову підготовку здобувачів освіти технічних спеціальностей, провідним тенденціям суспільно-гуманітарної та економічної освіти.

Збірник буде корисним науково-педагогічним працівникам, учителям-практикам, аспірантам та здобувачам вищої освіти.

Статті опубліковано мовою оригіналу

Адреса редакції: 69600, ТДАТУ, пр-т Соборний, 226,

м. Запоріжжя, Запорізька обл.

e-mail: nnc@tsatu.edu.ua

Навчально-науковий центр університету

© Автори публікацій, 2024

© Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, 2024

ЗМІСТ

Кюрчев С.В. <i>Виклики дистанційного навчання в переміщених університетах</i>	7
Агеєва І.В., Ортіна Г.В., Нехай В.В., Плотніченко С.Р., Вороніна Ю.Є. <i>Вплив цифровізації на трансформацію неформальної освіти в економічній сфері</i>	21
Арестенко Т.В., Кукіна Н.В., Шквиря Н.О. <i>Нові методи та технології навчання у ЗВО</i>	34
Аюбова Е.М., Ганчук М.М., Скиба В.П. <i>Використання веб-інструментів для дослідження біорізноманіття при викладанні екологічних дисциплін</i>	44
Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. <i>Дистанційна освіта в умовах воєнного стану</i>	54
Вертегел В.Л. <i>Самостійна робота студентів в умовах дистанційного навчання»</i>	62
Вороніна Ю.Є., Нехай В.В., Ортіна Г.В., Плотніченко С.Р., Агеєва І.В. <i>Підходи до патріотичного виховання в освітньому процесі</i>	68
Герасько Т.В. <i>Формування світогляду фахівця-агронома за викладання навчальних дисциплін «Еколого-біологічне рослинництво» і «Органічне садівництво»</i>	74
Голуб Н.О. <i>Неформальна освіта: проблеми та перспективи</i>	80
Горбова Н.А., Єфіменко Л.М., Кукіна Н.В., Кравець О.В., Кюрчева Л.М. <i>Формування андрогенної компетентності державних службовців</i>	85
Дьоміна Н.А. <i>Сучасні особливості викладання вищої математики на інженерних спеціальностях</i>	91
Дяденчук А.Ф., Галько С.В. <i>Розвиток навичок моделювання та аналізу сонячних енергетичних систем за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення</i>	97
Єременко Д.В., Єременко Л.В. <i>Генеza та розвиток самонавчання у сучасній вищій освіті</i>	106
Єременко Л.В., Єременко Д.В. <i>Критерії педагогічної ефективності особистісно-орієнтованих технологій навчання</i>	113

Єфіменко Л.М., Горбова Н.А., Кукіна Н.В., Кюрчева Л.М., Кравець О.В. <i>Застосування контекстного навчання при професійній підготовці магістрів</i>	123
Землянська А.В., Землянський А.М. <i>Актуальні технології трансляції гуманітарного знання</i>	129
Зімонова О.В. <i>Особливості роботи викладача щодо підвищення грамотності студентів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) у ЗВО</i>	140
Зімонова О.В., Шлеїна Л.І., Ісакова О.І. <i>Культура мовлення майбутнього фахівця в умовах місцевих говорів</i>	146
Зінов'єва О.Г. <i>Імітаційне моделювання в освітньому процесі підготовки ІТ-спеціалістів</i>	153
Ісакова О.І., Шлеїна Л.І., Зімонова О.В. <i>Сучасна освітня парадигма: філософський аспект</i>	159
Коваленко О.І. <i>Інститут кураторства як складова виховних технологій при формуванні особистості студента у закладах вищої освіти</i>	168
Ковальов О.О., Самойчук К.О., Гулевський В.Б., Плахотник І.Г. <i>Підвищення якості знань при стимулюванні творчої активності здобувачів</i>	178
Колесніков М.О., Пащенко Ю.П. <i>Особливості вищої аграрної освіти в Нідерландах</i>	186
Колокольчикова І.В., Шокарев О.М. <i>Проблематика дистанційного навчання у світі та Україні</i>	199
Кравець О.В., Єфіменко Л.М., Горбова Н.А., Кукіна Н.В., Кюрчева Л.М. <i>Застосування математичного апарату та інтерактивних технологій при прийнятті управлінських рішень</i>	206
Кравець О.О. <i>Використання цифрових інструментів при викладанні іноземних мов</i>	215
Кувачов В.П., Коноваленко А.С. <i>Підготовка практично орієнтованих творчих інженерів в умовах дистанційного навчання</i>	221
Кукіна Н.В., Кравець О.В., Горбова Н.А., Кюрчева Л.М., Єфіменко Л.М. <i>Цифрова трансформація: нові виклики та можливості для економічної освіти</i>	229

Кюрчева Л.М., Горбова Н.А., Єфіменко Л.М., Кукіна Н.В., Кравець О.В. <i>Удосконалення майстерності викладача вищої школи в дистанційному режимі</i>	235
Леонтьєва В.В., Кондрат'єва Н.О. <i>Концептуальні засади та комплексна стратегія інформатизації вищої освіти: шлях до конкурентоспроможних фахівців у системі глобального інформаційного простору</i>	241
Мірошниченко М.Ю., Чернова Г.В. <i>Сучасні технології захисту інформації: аналіз ефективності та перспективи розвитку</i>	255
Нестеров О.С., Абдуллаєв А.К., Кубрак С.І. <i>Тестування загальної фізичної підготовленості футболістів 15-17 років</i>	264
Нестеров О.С., Газаєв В.Н., Магула О.С. <i>Впровадження фітнес-технологій у загально-фізичну підготовку у футболі підготовчого періоду річного циклу</i>	271
Нехай В.В., Ортіна Г.В., Плотніченко С.Р., Агєєва І.В., Вороніна Ю.Є. <i>Основні акценти методики викладання дисциплін зовнішньоекономічного напрямку</i>	279
Ортіна Г.В., Нехай В.В., Агєєва І.В., Плотніченко С.Р., Вороніна Ю.Є. <i>Формування методологічного підходу до відтворення інтелектуального капіталу</i>	287
Пашенко Ю.П., Колесніков М.О. <i>Використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні хімії під час дистанційного навчання</i>	294
Плотніченко С.Р., Агєєва І.В., Вороніна Ю.Є., Нехай В.В., Ортіна Г.В. <i>Основи кейс-технології в освітньому процесі</i>	307
Попова І.О., Квітка С.О., Чаусов С.В. <i>Формування творчих здібностей здобувача-енергетика як суб'єкта виробничого процесу</i>	313
Попова І.О., Постол Ю.О., Петров В.М. <i>Компоненти професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО енергетичного спрямування</i>	324
Постол Ю.О., Гулевський В.Б., Попова І.О. <i>Про формування моделі навчання та підготовки фахівців з основ енергозбереження</i>	332
Сахно Л.А. <i>Штучний інтелект у закладах вищої освіти: проблеми та перспективи</i>	340

Скляр О.Г., Скляр Р.В. <i>Переваги використання хмарних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти</i>	350
Супрун О.М., Симоненко С.В. <i>Стратегії відповідального застосування штучного інтелекту у вищій освіті</i>	358
Шаров С.В., Коломоєць Г.А. <i>Використання ІКТ для забезпечення рухової активності</i>	367
Шарова Т.М. <i>Систематизація даних за результатами інтелектуальних змагань засобами аналітично-інформаційної системи</i>	375
Шарова Т.М., Землянська А.В. <i>Зауваги до вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням та основи академічного письма» здобувачами освіти технічних спеціальностей</i>	383
Шарова Т.М., Ломейко О.П., Шаров С.В. <i>Штучний інтелект в освіті: свідомий вибір</i>	390
Шлеїна Л.І., Ісакова О.І., Зімонова О.В. <i>Роль академічної доброчесності у сучасній вищій освіті</i>	409
Шокарев О.М., Кукіна Н.В., Колокольчикова І.В. <i>Інструментарій дисципліни «Маркетинг та логістика» у фаховій підготовці здобувачів ОПП «Агроінженерія»</i>	415
Яцух В.О., Зоря М.В. <i>Використання соціальних мереж при отриманні вищої освіти в Україні</i>	423
Havrilenko Y., Antonova H., Tetervak I. <i>Effective forms of university cooperation</i>	435
Havrilenko Y., Antonova H., Chaplinskyi A. <i>Concept of development of ukrainian higher education in the field of cooperation with foreign countries</i>	442
Havrilenko Y., Matsulevych O., Antonova H. <i>Internationalization of higher education in ukraine. Preconditions, current state, challenges</i>	450
Kryvonos I. <i>Formation of Key Competences in Foreign Language Classes by Means of Artificial Intelligence Technologies</i>	457
Palianychka N., Verkholtantseva V., Fuchadzhy N., Chervotkina O. <i>Implementation of active and interactive learning methods in teaching the discipline «Technological equipment in the industry»</i>	464
Zinovieva O., Lubko D. <i>Analysis and prospects for the implementation of STEM education in the educational process of a higher school</i>	470

Зімонова О.В., ст. викл., **Шлєіна Л.І.**, д-р філософ. з пед. н., доцент,

Ісакова О.І., к.філос.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ МІСЦЕВИХ ГОВОРІВ

***Анотація.** У статті приділяється увага питанням закріплення навичок літературної вимови, збагачення активного словника, засвоєння норм літературної мови, усунення негативного впливу місцевих говорів на усне й писемне мовлення студентів. Також досліджуються й аналізуються основні помилки в усному та писемному мовленні майбутніх фахівців, що виникають під впливом місцевих говірок. Автори розглядають методи і прийоми, які варто використовувати під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» Це, зокрема, лекція, бесіда, самостійна робота з різними джерелами.*

***Ключові слова:** місцева говірка, культура мови, мовлення, фахівець, помилка, метод, прийом, морфологія, орфографія.*

Постановка проблеми. Українська літературна мова, маючи визначені орфографічні та орфоепічні правила, граматичні форми і словниковий склад – важливий засіб спілкування між людьми на всій території нашої держави.

Високий рівень розвитку української літературної мови веде до заміни вузьколокальних особливостей говорів відповідниками літературної мови. Як свідчить аналіз стану грамотності наших студентів з української мови, у багатьох з них саме у школі не сформовано навички грамотного письма. Мовні огріхи, які почасти зустрічаються під впливом того чи іншого говору, знижують культуру усного і писемного мовлення носіїв місцевих говірок.

Саме школа відіграє велику роль в оволодінні населенням нормами літературної мови, у боротьбі з негативним впливом місцевої говірки на

усне і писемне мовлення учнів. А вищий навчальний заклад має закріпити у студентів уміння бездоганно володіти усіма мовними нормами, збагатити словниковий запас, сприяти розвиткові усного й писемного професійного мовлення.

Кожен наш студент – мешканець якогось регіону, носій певної говірки, він звик до мови своєї місцевості і використовує її у навчанні й подальшому житті. Викладачам мови важливо домогтися, щоб студенти так само вільно й безпосередньо володіли і нормами літературної мови. Проте робити це треба обережно і тактовно.

У зв'язку із посиленням уваги до культури усного і писемного мовлення майбутніх фахівців питання теорії і практики української професійної мови в умовах місцевих говорів набуває особливої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування культури фахового мовлення були об'єктом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених, таких як Л. Хоффман, А. Герд, Н. Бабич, В. Князев, Т. Кияк, А. Дяков, С. Шеллов та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в дослідженні та аналізі впливу місцевих говорів на культуру мовлення майбутніх фахівців. Вона спрямована на виявлення особливостей та тенденцій у використанні мовних засобів у місцевих говорах та їх вплив на формування мовленнєвої культури студентів. Результати дослідження мають на меті визначити шляхи покращення мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у контексті різноманітності мовних варіантів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Між літературною мовою і говорами існують складні взаємозв'язки. Літературна мова має постійний вплив на говори української мови в напрямі наближення їх рис до літературних норм. У свою чергу вона певною мірою збагачується за рахунок говорів.

Українська мова має три групи говорів: північні, південно-західні, південно-східні.

Північні говори складаються з середньополіського, східнополіського та західнополіського говорів.

До південно-західних належать закарпатські, гуцульські, лемківські, волинські, наддністрянські, подільські, бойківські, буковинські говори.

Південно-східна група – це середньо наддніпрянські, степові і слобожанські говори. Риси місцевої говірки, носіями якої є наші студенти,

часто досить негативно впливають на їх усне й писемне мовлення. Ще у минулому столітті відомий учений О.В. Текучов чітко виділив основні групи помилок, які з'являються під впливом місцевих говорів. Серед них фонетичні (звуки мови), морфологічні (помилки, що спричинені особливостями граматичної будови діалекту) та фонетико-морфологічні (помилки, обумовлені як фонетичними, так і морфологічними відмінностями в слові).

Сьогодні виділяють ще і лексичні та синтаксичні діалектні помилки.

Ми живемо на півдні України, а отже це територія південно-східних говорів. Можна виділити такі найтипівіші помилки:

1. Слова з ненаголошеними голосними.

И замість Е:

- у першому переднаголошеному складі (диржав, висна, видмідь, виликий...);

- у другому й третьому переднаголошеному складі (земляний, придавати, нивиликий, атестат, пиримога, присильний...);

- у післянаголошених складах (вчитилька, правий бериг, вітир, дивитимиться, спалині гілки, вирішиння...).

Е замість И:

- у першому переднаголошеному складі (прикметник, лесиця, синонім, незенько, преслали, вдалені, сеночок...);

- у другому й третьому переднаголошених складах (предавило, предавити, превезли...);

- у післянаголошених складах (житемемо, високеми, зеленеми, наполегливий...).

У замість О (нучувати, популярний, зузуля, погудувати...).

2. Позначення приголосних:

- використання на письмі замість твердої приголосної м'якої (сахарю, майструвати, кричать, держять, сушать);

- передача глухої вимови дзвінких приголосних на письмі (розказати, вітпливти, хвізичний, хвашисти);

- відсутність подвоєння (мазю, подорожю, сутю).

3. Морфологічні помилки.

Іменник:

- замість нульового закінчення в родовому відмінку множини іменників першої відміни закінчення -ів (сливів, грушів, хатів...);

- залишки колишньої двоїни (дві хаті, три кімнаті, дві дорогі...);
- закінчення -ом замість -ем в орудному відмінку однини іменників другої відміни (котом, плечом, плащом, дощом...);
- закінчення -ьою замість -ю в орудному відмінку однини іменників третьої відміни (сіською, областською, скатертською, радіською...);
- закінчення -ою замість -єю в орудному відмінку однини іменників м'якої та мішаної групи першої відміни (кручою, зимньою, діжою, кашою...).

Прикметник:

- закінчення -и замість -і в присвійних прикметниках у називному відмінку множини (батькові обіцянки, братові друзі...);
- змішування твердої і м'якої груп прикметників (дружній і дружній, білолиций і білолицій, заможний і заможній...);
- закінчення -ій замість -ий в прикметниках чоловічого роду з твердою основою (красивій хлопець, гарній відпочинок, народній гнів...).

Дієслово:

- закінчення -ють замість -ять у дієсловах другої дієвідміни у третій особі множини (бачуть, поють, косять, світють...);
- передача на письмі відсутності чергування приголосних д, т, з, с з дж, ж, ч, ш у дієсловах першої особи однини (носю, ходю, просю, возю...);
- закінчення -а замість -ає в дієсловах третьої особи однини теперішнього часу першої дієвідміни (чита, дума, біга...);
- закінчення -е замість -ить в дієсловах третьої особи однини теперішнього часу другої дієвідміни (ходе, робе, носе, просе, воде...).

Дієприслівник:

- форми на -а, -я замість -ачи, -ячи (водя, стоя, ходя...).

Прислівник:

- вживання форм прислівників займенникового походження (туда, сюдою, відкиля, завжди...).

Отже, ми бачимо, що робота над викоріненням таких помилок повинна вестися планомірно і систематично. Але, на жаль, типова програма з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для аграрних ЗВО не передбачає взагалі тем, пов'язаних з удосконаленням умінь і навичок щодо володіння нормами української літературної мови. Але скрізь і завжди з усіх високих трибун чуємо про вдосконалення вищої освіти. Сьогодні ніхто не може заперечити, що справжній фахівець крім

знання спеціальних дисциплін повинен бути грамотним як в усному, так і в писемному мовленні. А цьому треба навчатися саме на студентській лаві. Бо якщо випускник університету, прийшовши в колектив, не може грамотно, професійно донести свою точку зору, переконати співробітників у правильності свого рішення, без помилок написати документ, він не стане справжнім фахівцем. Тому бажано було б приділяти увагу під час вивчення цієї дисципліни і питанням правопису. Серед методів вивчення на заняттях можна використати такі:

Методи теоретичного вивчення мови (бесіда, повідомлення викладача, робота з літературою).

Методи теоретико-практичного вивчення мови (вправи з фонетики, граматики, лексики, орфографії, стилістики). Ці методи сприяють запам'ятовуванню аналізованих прикладів як зразків.

Методи практичного збагачення мови (спираються на активність мовного спілкування, на копіювання усних чи писемних мовних зразків) [3, с. 19].

Одним із основних прийомів, які в умовах місцевих говорів має застосовувати викладач у процесі здійснення будь-якого методу, є прийом порівняння або зіставлення. Зіставлення дає можливість побачити подібність або відмінність між тими чи іншими мовними рисами. Дуже важливою є самотійна робота з літературою, яка вимагає більш відповідального ставлення з боку студента і абсолютної уважності під час вивчення тієї чи іншої теми, а ще виконання певних вправ для закріплення [4, с. 16].

Процес стирання граней між українською літературною мовою і місцевими говорами є однією з важливих закономірностей розвитку мови.

Одним із завдань, що стоять перед вищою школою, є закріплення навичок літературної вимови, збагачення їхнього активного словника, усунення норм негативного впливу місцевих говорів на усне й писемне мовлення. Саме вищий навчальний заклад відіграє важливу роль у справі піднесення культури мови майбутніх фахівців у заміні звуків, морфологічних форм, синтаксичних конструкцій у мові певної місцевості літературними відповідниками.

Проводячи роботу над піднесенням культури мовлення в умовах місцевих говорів викладач повинен глибоко вивчити особливості місцевих говірок. Особливо стійкі помилки у мові студентів обумовлені нечітко

вираженими, вторинними діалектними рисами (комбінаторні чи позиційні варіанти фонем). Помилки, що виникають під впливом первинних, дуже відмінних від норм літературної мови рис, легше піддаються викоріненню. Аналіз дозволяє зробити висновок, що під впливом місцевих говорів найчастіше трапляються фонетичні помилки, рідше – морфологічні, лексичні та синтаксичні.

Висновки. Отже, для того, щоб усунути з усного та писемного мовлення студентів порушення діалектного характеру, потрібна планомірна й наполеглива робота в цьому напрямі. Великі можливості для засвоєння літературних норм криються у безпосередньому спілкуванні викладача зі студентом. Застосування різних методів та прийомів дозволяє проводити такі логічні операції, як зіставлення, аналіз, синтез; індукція, дедукція; узагальнення та умовиводи. Значне місце посідають усні вправи, спрямовані на формування внутрішнього мовлення, а ще на зміст і структуру писемного мовлення.

Дуже важливе значення має добір для вправ мовного матеріалу з урахуванням особливостей місцевої говірки. Він має, крім сприяння систематичному і міцному засвоєнню знань, допомогти звільнитися від граматичних, орфографічних та орфоепічних помилок.

Вивчення особливостей місцевої говірки, врахування їх у процесі вивчення мови допоможе піднесенню культури мовлення майбутнього фахівця.

Література

1. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності. Київ : Довіра, 1999. 431 с.
2. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова. Харків : Торсінг, 2002. 447 с.
3. Омельчук С.Я., Ляшкевич А.І., Чаловська М.В. Усі уроки української мови в 6 класі. Харків : Основа, 2006. 432 с.
4. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
5. Ткаченко О.П. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу. *Дивослово*. 1994. №4. С. 15–19.
6. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. Київ, 2000. 474 с.
7. Мацько Л.І. Українська мова: формування національної свідомості. *Педагогіка і психологія*. 1996. №1. С. 70.

8. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад. Київ, 1981. 278 с.

9. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи методики української мови (теоретичний аспект проблеми). *Українська мова і література в школі*. 1993. №5–6. С. 19–23.

Zimonova O.V., Shlieina L.I., Isakova O.I. Speech culture of the future specialist in the conditions of local languages

Summary. The article focuses on consolidating the skills of literary pronunciation, enriching the active vocabulary, learning the norms of the literary language, eliminating the negative influence of local dialects on students' oral and written speech. The main mistakes in the oral and written speech of future specialists, which arise under the influence of local dialects, are also studied and analyzed. The authors consider the methods and techniques that should be used when studying the discipline «Ukrainian language for professional purposes». This is, in particular, a lecture, conversation, independent work with various sources.

Key words: local dialect, language culture, speech, specialist, error, method, reception, morphology, spelling.

Для нотаток

